

Življénje in pésni

Franje Ser. Cimperman-a.

Zveri naráva je, da zvér sovráži,
 Sovrážne so stvarí si vsè in túje;
 Ljubézen, človek ti! človeku káži,
 Nad vsè stvarjénje óna te dvigúje;
 Kdor úm bistrí, človeku sérce bláži,
 Terpljénje on vesóljno polajšúje;
 Kdor blágo rabi moč kar mu je dane,
 Brez plóda mu življénje ne ostane.

Bóris Mirán.

Ako neusmíljena Parka tudi stóperv v
 pôzni stárosti prestríže nít življénja kakemu duš-
 nemu velikánu, katéri je, vnét za povzdígo last-
 nega rodú, naj blážije svoje močí obráčal v nje-
 gôvo prosvéto, gotôvo bridkó občútijo njegôvi

zemljáki, kaj jim je odvzétega v njém. Vendar pa tákov skelèč občútek izgubó precèj svoje ostrosti, če se pomíslí, da tó po natvórnem zakóni ravno nij móglu drugače biti, kajti človek, rôjen iz žené, živí le kratek čas. Tudi biva v bogátih dušévnih zakládih, ki jih zapustí tákov velikán, njegòv „boljši dél“ vedno mej národom, katéri mu hvaléžen hrani spomín v svojih pèrsih, ga vesél štēje mej svoje zaslúžne možé ter ponósen stavi drugim pijnírjem na dušévnem pólji v izglèd in posnémanje. Bridkéjši občútki pa se polasté prijatelja omíke in naprédka, zlasti pri nas, ako neizprosljíve smèrti óstra puščica zadéne mládega apósteljna prosvéte in sicer v dôbi, ko so naj lépše se začéle razvíjati njegòvega kvíšku hrepenéčega duhá močí, ter je žé marsikedó v tili rádosti pričakovàl od njéga, da bo postala tèrdna podpóra svoje nesréčne domovíne. Akopram pa tákov oznanoválec in širítelj omíke še nij popólnem izvèršil svoje vzvíšene misíje, vendar se spodobi, da mu zaradi njegòvega neutrudljívega in résnega hrepenenja postávimo na lite-

rarnem pólji spomínek, priméren njegôvim zaslúgam in v izpodbúdo njegôvim verstníkom.

O mládem móži, katérega je, na velíko škódo našega rodú, směrt prezgódaj odpeljála v svoje tiho kraljéstvo, imá poročati pisálec téh vèrst, kar je zá-nj precèj tèška nalóga, in sicer ne za-tó, kakor bi mu manjkalo priprávnih materijálij, temuč le iz téga vzróka, ker je bil po natvórni vézi ózko zdrúžen z njím, o kómur mu je govoríti. Po navêdenem razlógu bi ne bilo torej níkako čudo, ko bi nas brátovska ljubézen in pietéta do ranjkega pésnika nekóliko zapeljále, da bi prevèč „con amore“ naslíkali njegôvo podóbo za našo literarno zgodovíno; toda, vsèga nepotrénega povzdíganja na tróške resnice nas je, na velíko olájšanje našega dela, v pervi vèrsti rešil pésnik sam, ker je zapústil tákovihi proizvódov, katérim nij tréba druzega, nego pošténega priznánja, in drugič vtégne okónost, da smo sè pésnikom ene kerví, slúžiti tém vèrstam le v koríst, kajti brez vse lastne hvale smémo povédati, da nobêden njegôvih prijateljev nij vžival

pri njém tólikega zaupanja, kakor mi, in zaradi téga je tudi le nam, ki ga popólnem poznámo, mogóče, pisati veljávno njegôvo biografijo.

Date o zunánjem življénji našega pésnika, sè katérimi zamóremo postréči čestítim bralcem, so révne in čisto vsakdanje.

Sin prepróstih kmétskih stárišev, očéta Andrej-a Cimperman-a in matere Marije Brezovarjeve, rôjen je bil Franjo Ser. Cimperman v Ljubljani 3. septembra léta 1852. Iz njegôvih otróških lét se ne vé poročiti druzega, nego da je imél kot mlád déček hudó bolézen na očéh, kója mu je za vselej nekóliko izprídila prej bistri poglèd in to mu je pozneje v življénji delalo mnógo težáv. Ko je Fr. Cimperman tóliko odrástel, da je bil sposóben za obiskávanje ljudske šóle, poslali so ga stáriši v tukajšno glavno městno šólo pri sv. Jakob-u, kjér se je vèrlo obnašal in v zadnjem razrédi celó pervi dobíl „zlate bukve“, ki jih hranimo še zdaj kot dragocèn spomínek v svoji biblioteki. Po izvèrstno dokončáni ljudski šóli nij imél naš pésnik nikakega vesélja do gimnazije,

kajti razen téga, da bi se mu bile teškó omíslile potrébne knjíge, so ga tudi še brezpámetni tváriši plašili, da ne bo mógel tam izhájati zaradi težávnih predmétov i. t. d. Vse téga je naprávilo, da se je šèl tekój ob počítnicah léta 1864 v tukajšno Kleinmayr-ovo tiskárno tiskárstva učít. Ali ne samó, ker je bil še premlád, temuč tudi zaradi slabega vída mu je lastník tiskárne kmalu nasovétoval, naj se podá rajši sopet v šólo nazaj. Téga nasovéta se pa Fr. Cimperman nij hôtel poslužiti, kajti šóla mu je bila prevèč prigrájana. Poskúsit je šèl rajši nóvič svojo sréčo k enemu ljubljanskih bukvovézov, pa tudi óndi zaradi brutálnega obnášanja pomagáčev nij mógel dôlgo ostáti. Takó mu je minúlo eno léto brez vsèga sadú. Ko se je priblížal začétek šól léta 1865, priprávljen je bil sopet za studíranje in pomočijó nekatérih naklónjenih mu gospódov je vstópil tistega léta v I. gimnazijalni razrèd ter précej ob sklépu šólskega léta izprevídel, da bístrim glavam gimnazija nikákor ne provzrokúje tóliko težáv, kakor se mu je pravilo. Se vé, izpèrva mu je šlò terdó. Od

dóma se mu je móglaj dajáti komaj naj potrébnejša podpóra in da-si je bil mej naj bóljšimi učencí, vendar še nij imèl vá-nj nikedó tóliko zaúpanja, da bi mu bil izróčil káko instrukcijo. Takó se je móral boríti raznovèrstnim pománjkanjem do III. gimnazijalnega razréda; tisti čas pa se mu je po dobrósti našega rojáka in takratnega ljubljanskega vicežupána gosp. dr. Jos. Orl-a podelila Jarnej Zalokar-jeva stipendija pét-desetih goldinarjev in tá stipendija mu je bila od takrat naprej edíni gotóvi pri pomóček, da je bil v stani nadaljeváti svoje studije, katére je vèršil vedno odlíčním vspéhom. Dóbil je tudi nekatére instrukcije in marsikedó, ki je znabiti slutil njegòv redki talent, jél mu je kazati prijázno lice ter na eden ali drug načín pospeševáti njegôvo résno prizadétije. Terdnega zdrávija je prišèl takó v VIII. gimnazijalni razrèd. Začéle so ga žé mučiti skerbí za prihódnjest, kajti njegôva naj ljubša idêja je bila, po dovršeni gimnaziji lótiti se filosofičnih studij, katére so

naj bolje harmonírale z drugimi njegôvimi namérami. Skerbí za „vsakdanji kruh“ na tujem sta ga bila rešila plemeniti gosp. dr. J. R. Razlag in ljudoljúbni gosp. dr. Greg. Krek z oblubo: da bosta po svoji môči skerbéla zá-nj, kedar bo prišel na univerzo. Od téh móž potolázen je mirnejši glédal bodóčnosti v obráz, a leta 1873 méseca februarija zbolí kar nanagloma takó, da je móral izostáti iz šole; vendor je po nekóliko dnévih soperet tóliko ozdrável, da je mógel hôditi dalje poslúšat prednášanja gg. profesorjev.

Toda, njegôvega življêna ure so bile žé štete.

Méseca aprila je začél na nóvo boléhati in kljubu vsemu prigovárjanju od stárišey in naše straní se nij dal odvèrniti od daljnih studij. Poslednjič pa so, ménimo, samí gg. profesorji zapazili, kakó dán za dnévom híra in ostró so mu prepovédali v šolo hôditi, dôkler ne bo soperet po pôlnem krepák. Udál se je tej zapóvedi ter izostál iz šole 13. majnika 1873. V časi téh prisiljenih počítnic zadèl je našega pésnika udárec,

kakoršen móra čisto zdravemu človéku pretrésti dnò sercá in ki je njemu smèrt pospésil. Dně 24. majnika 1873 je namreč po večlétnej bolézni uměrl njegòv ljubljeni oča in Fr. Cimperman, kakor dóber sin, se tudi po naj sérčnejších prôsnjah nij dál pregovoríti, da bi ga ne bil sprémil na kraj mirú. Vès onemógel se je pripêljal po pogrébi domóv in légel na pósteljo, iz katére nij vèč vstàl. Po lástni žélji ga je njegòv dúšni oskerbník gosp. J. Rozman prevídel tolažili vére in genílo je glédalca, ko je, sam nezmóžen po konci se deržati, máterino pomočijó podpèrt klečec prejél obhajílo. — Bolézen, želodečna mèrzlica, postajala je vedno nevárnejša in zdravník nam je povédal, naj si bomo naj hujšega v svésti. Na naše vprašanje, kaj naj se zgodí z njegòvimi pésnimi, ko bi se primériло, da vèč ne ozdrávi, odgovoril je, nam rôko v slovó podavši, žé slabim glasom: „Kakor je pràv!“ Té so bile zadnje beséde, ki smo jih govórili z njim. Kriza se je blížala z vsako minuto. Góvor je postájal komaj razumljív, akopram, je bil pésnik še vedno pri

zavésti. Želéli smo žé, da mu néha brezkonečno terpljénje, in té se je bilo kmalu tudi zgódilo.

173 Dné 30. majnika zjutraj ob $4\frac{3}{4}$ ure je néhalo biti blágo pésnikovo sercé. —

Ko so prijatelji in čestílci po mertváških listih izvédeli, da Fr. Cimperman-a nij vèč, vládala je mej njimi globôka žálost in kakó so ga cenili in poštováli priča té, da so mu prosto-výjno in lástnimi močmi napravili slovesen pogrèb.

Dné 31. majnika 1873, popoludné ob 4. uri, v naj slabšem vreménu, mej snégom in dežjem, peljalo se je truplo ranjkega pésnika na lépem mertváškem vôzi, sprémljano od gg. profesorjev, studentov, prijateljev in čestílcev na pokopalíšče k sv. Krištofu ter se óndi polóżilo v náročije mátere zemljé. *)

V poročilu c. k. ljubljanske višje gimnazije za léto 1873 se bere ob umèrlem naslednja

*) Tú imámo spôlniti prijétno dolžnosť, da se za preskerbljénje in urédbo pogréba sérčno zahvaljú-jemo Fr. Cimperman-ovim kolégom gg. J. Hauffen-u, A. Rudež-u, J. Vránič-u in Fr. Stajer-ju, katérim je té prizadejálo dôsti truda in skerbij. Pisalec.

notica: „Am 31. Mai begleitete die Gymnasialjugend mit dem Lehrkörper den nach kurzer Krankheit verstorbenen Octavaner Franz Cimperman, einen durch ausdauernden Fleiss und unermüdetes Streben ausgezeichneten Schüler, zur letzten Ruhestätte.“ *)

Tó je vse, kar nam je moči povédati o življénji našega pésnika, kólikor se ga je pokazalo svetu, in sedaj nam ne ostája druga, nego da izpregovorímo o njegôvem duševnem razvítku. Predno pa se té zgodí, ponatísnemo tè odlómka

*) In da se mu, razen naj lépšega spominka, kojega si je postavil sè svojimi pésnimi sam, napravi tudi na gróbi pomenljív monument, zanamcem kažóč, kjé počiva eden naj blažjih sinòv, od katérega se je smélo pričakováti, da bi bil postál ponós in podpóra svoje domovine, v tá namèn je začél nabérati njegòv plemeniti pokrovitelj gosp. dr. J. R. Razlag donëske pri prijateljih in čestilcih domáčih taléntov ter se je že nabrálo od raznih stranij nekóliko lépih daròv. Naj čestiti naši domoródci velikodúšno pripomogó, da se tá blága naméra popólnem uresniči!

Pisalec.

dvéh listov, ki sta nam mej drugimi po pésnikovi smèrti v našo veliko tolážbo poslána bila od dvéh odlíčnih naših zemljákov, sè katérih prijazním dovoljénjem nja tudi publicíramo. Sè tem se mé-nimo naj preje ógniti vsèmu oporékanju, kakor da smo fanfaronérji, in drugič se zamóre sôdba téh dvéh móž o ranjkem pésniku kot merodájna sma-trati, kajti obá se nahájata na takih stôpnjah v javnem in literarnem življénji, da némata niti naj manjšega vzróka proti nam drugačna nego pravíčna biti. Pervo pismo se glasí:

„Ne mórem Vam povédati, kakó žálo me jé iznenádila vést o smèrti Vašega nadepólnega brata. Imám ga takó živo pred sábo, kákor Vas, in večkrat sem mislil, kakó bode mogóče, mu olájšati življénje, ko se bode prišél k nam šólat, da se mu ne bode tréba prevèč mučiti z lekcí-jami. Mêni se je zdèl telésno zeló čverst in zdrav in bi bil vse drugo preje míslil, kakor pa, da mu bode tréba skôro v naj lépši dôbi življénju slovó dati. Vém, kákova móra biti Vaša bolést, ki ste o njém sè tóliko ljubéznijo govórili in v

istem smíšlu tudi v pismu se izrazili, ali ipak se je tréba tolážiti, pomislé, kakó malo nam dandanes nudi življénje. Poštèn in značájen človek, kojega sercé je zapèrto hlepóstim sedánjega svetá, je pravo révšče mej derhálio, katére duševna glavná móč je ostúdna intriga, politični ideal želázničine koncésije in namèn življénja móšnja. Kakó daleč je naš slovenski soi-disant omíkani svét žé zabrédel, ako móre narodnják narodnjáku materijelno uboštvo pred vsém svétom očítati in ga vendar ne kaznúje óbčno zaničevánje! Za bóga, ako naš némški nasprótnik ne uniči, tákovo narodnjáštvo, kakoršno je sedàj pri nas mero-dajno, móra nas vsaj politično za káko desetlétije uničiti. —

Té in enáke idéje so mi hodíle po glavi, ko je odjénjal pervi vtís, vzbujèen v mèni vsled Vašega žálostnega poročila. Zarés prozáicne idéje, a ravno svetá vrédne, mej katérim živímo in o katérega vrédnosti bi se dalo sè Prešírn-om naj bolje sóditi :

„Da nij nesréčen, kdor v gróbi leží.“

Naj bode tedaj ranjkemu zémlja lèhka ! Bog vé, ali bi ga bila čakala sréča v življénji, ki je bil ko mladénič pólن lépih nazórov in vzvíšenih nakán, katére obistíiniti bi trébalo presúkniti naše sedánje razmére, kar pa nij v rôci posámesnikov.“

Drugo sicer kratko pa zeló karakteristično pismo je táko :

„Tega se pa vendor nijem nádejal ! — —

Vernívši se iz svojega popótovanja v Salzkammergut dóbil sem na mizi drugo černo, žálostno pismo ! *)

Dragi prijatelj ! dvá taka vdárca, takó naglo, takó nenádno drug za drugem ! Kóliko mórate terpéti ! Za očetom izgúbili ste brata, Vi brata, naša dežêla je izgubila sina, ki je tóliko obétal, ki je, takó mlád še, pokazal žé, kaj bi mógel biti svoji domovíni ! Tó je rés žálostna,

*) V pervem téden dnij prej poslanem listu smo poróčali ob očetovi smérti.

Pisalec.

prežálostna osóda naše dežéle, da, kar je poštênega, kakor je vídeti, ne móre živéti v njéj!“ — —

(Jos. Stritar.)

In sedàj pojdimo dalje.

Dôba, v katéri se je začél Fr. Cimperman poskúšati v lastnih pésniških produkcijah, se ne dá natanko naznaniti, kajti on je bil izpèrva proti nam molčèč in stóperv potém, ko smo po posébnem naklučji zapazili, da se je lótil pésni zlagati in smo mu razodéli svoje zanímanje za njegôve poskúšinje, jih je nam vselej dajál v preglèd.

Rêči se smé, da se je v 17. léti jél résno pečáti sè pésništvom in takrat je tudi pervič stópil pred občinstvo sè svojo pésnijo „Kríva jáblana“, katéro smo uvèrstili v začétku té knjige. V imenovaní pésni, kakor še v nekatêrih drugih, vlada didáktični element, kar nij nikako čudo, ker so bile vsè pisane za nékov pedagogičen list.

Ko je Fr. Cimperman začél ravno dôbro pošiljati svoje pésni ráznim slovenskим novínam, je jél izdájati naš genijálni kritik in pésnik Stritar svoj do sedaj pri nas še nepreséženi beletristični

list „Zvon.“ Tá je sè svojimi izvèrstnimi se-stávki v prózi in vêrzih in posébno urednikovimi „literarnimi pismi“ odpèrl našemu pésniku nòv svét idêj in od tačas se je začél kazati v njegôvih izdélkikh víden naprédek. Stritar, v svojih proizvódih po Goethe-jevem úku obdelavajóč le pred-méte iz življénja, je takó svojim izglédom obúdil pri naših mladih pésnikih vesélje do natvóre in resníce in kar je bilo v njegôvem listu pri-občenih pésnij so naj lépše gotóvo tiste, katérih pisálci so šlí za njim. Kakor je bil velikán Antej nepremagljív, dôkler se je njegôva nôga dotikala mátere zemljé, sicer pa je tekój izgubil svojo móč, ko ga je dvignil Herkul kvišku: ravno takó je tudi sè pésniki. Ako se derže tál natvóre, ne bodo nikedar pali v oblást fantazíje, katéra jih na svojih krílih zamóre ponéstí le v megléne visočíne nerazumljívosti, kámor ne séže poglèd zdravih očíj in kjér tudi njih sáme zapustí vsa stvarílna móč. Po Prešírn-ovi smèrti, ki je bil nòvič probúdil pri nas národnou zavést in ki je stál v svojem sadunósnem življénji mej

svojimi verstníki vzvíšen in nepremekljív na podlági svojega prepričanja kakor nekedánji kolós na otoku Rhodus-u ter se nij klanjal diktatóričnim povéljem tačasnega edino pri naših Abderítih vladajočega brezpametnega okúsa, ker je prejémal ukáze za stvarítve svojih nesmèrtnih pésnij le od bôginje umétnosti: takrat, se vé, so imeli nekateri napihnjeni možákarji soper neomejêno oblást v literaturi. Začela je na novo vládati tista sméšna ozkosérčnost, ki je skušala na pólji umétnosti in specijelno še poezíje zabrániť vsako prostêjše gibánie duhá in katéri je bilo naj bolje po všeči, če so vsi domoródeci péli le eno pésen, katere nij nobeden drug národ znàl. Zatô pa je gnàl pri Slovencih takrat literarni humbug najlepše cvétije in malo da ne vse dušne proizvóde tiste dôbe so rodile samó naj sméšnejša brezpamet, religijózna in patrijótična prenapétost in sentimentalnost. Ko bi nam tisti čas nebesa kmalu ne bila poslála druzega velikána, katéri je po Preširnu začeti bòj z nevédnostijo in termoglávostijo nadaljeval ter vsem po úku hrepenéčim rojákom

lastnimi déli kazal, kaj je lepo in pravo, gotovo bi še dandenes se ne sméli takó slóbodno gíbati na literarnem in političnem pólji, kakor se gíbljemo. Tá móž, ki si je pridóbil za naprédek v naši literaturi nesmèrtne zasluge in katérega v naših dnéh naj hujše sovrážijo vse tiste iz antediluvijálne dôbe še pri nas ostále „vélike glave,“ ker je njihovim preje pri nas udomáčenim in vso dušno povzdígo overajóčim predsódkom strupénimi puščicami svoje satíre za vselej vníčil njihovo národu neizrécno škodljivo eksistenco: tá móž je Franjo Levstik. Njegôva délavnost, pričeta v ónem časi skaljénega okúsa in sezajóča do naših dníj, je bila sè svojimi izvèrstnimi vspéhi poklicala na literarno pólje tudi Stritar-ja, ki je pervi pri nas očítno razvíl bandêro slobóde, okrog katérega so se zbírale naj boljše naše močí in posebno je vès mládi svét občudovàl njegôvo serčnost in njegôvega plamenéčega duhá visôki vzlèt ter delal terdne sklêpe, kakor on naj blážjimi svojimi močmí pospeševáti národovo omíko. Mnógo Stritar-jevih učêncev žé déla v raznih krógih za

prosvéto našega ljudstva in naš pésnik, ki nij bil zadnji v tej družbi, je imèl tudi v Stritarju svoj ideal, katéremuse je klanjal. Kakor déla naj véčih pésnikov drugih národov, takó je Fr. Cimperman studíral tudi neumórno pridnostijo zlasti Prešírn-a, Levstik-a in Stritar-ja v njihovih mojsterskih stvarítvah in si takó pridobil svojo zdrávost v mislih in tisto raznovèrnost, kar se tiče izbére predmétov za pésniško obdelávanje. V Fr. Cimperman-ovih pésnih se ne nahaja nikakih sentimentalnih míslij in vsaka od návadnih ljudíj kot nevážna prezèrta stvár mu dá impuls za krásno, sèrce dvigajóčo pésen. Veselí ga lepôta natvóre, ko se spomládi probudí iz dôlzega zímskega spanja ter okínča, kakor nevésta, kedar gré žénihu napróti, in sólza mu pride v okó, ko vídi v jeséni na samôtnem kraji umírati cvetóčo mládo róžo, katére lepôta bo jutri žé vníčena in pozabljená. Vesél oznánja, káko sréčo mu je naklonila ljubézen, katéra mu izbúja v persih naj slajše pésni in sòpet nasprótno, kakó otóžno doné „sèrčni glasóvi,“ posvečêni dragi

máteri, in v kójih žívimi bárvami slika svojo nótanjo bórbo mej življénjem in idealom! V epični pésni „Bòj pri Lémni“ slaví pogúmni patrijotizem, ki je réšil po ljutih Mohamedánih v nevárnost príšlo slavijánsko zemljó in v „basnih“ učí modróst življénja, pa se tudi poetično maščuje za vse njemu stvorjène krívde in povsódi je izbrána prava oblíka ter posébno v novejših pésnih se skorej vselej popónem ujéma z óstrimi terjatvami umétnosti. Našemu pésniku pa tudi nij bila poezija le srédstvo, da bi z njim prišel do slave in materijálnega dobíčka, bila mu je tolažnica, katéra mu je časi radóstijo polnila njegovo za vse lépo in vzvíšeno sprejemljivo sercé, v brídkih úrah življénja pak je dobíval od njé čudodélne panacéje za těske udárce osódine. Kar je dožível se je proménilo pri njém po pésniškem zakóni v pésen in če nam ne móti sôdbe brátovska ljubézen, ménimo, da smémo brez strahú izréči: Fr. Cimperman-u sé spodóbi mésto mej naj bóljšimi pésniki naše z njími ne prebogáte domovíne.

Konečno podámo čestítim bralcem še krásno elegijo, posvečeno mánom našega pésnika od izvrstne slovenske pésnice in njegôvega plennitega duhá čestílke gospé Luiíze Pesják-ove.

V Ljubljani 28. februarija 1874.

Jos. Cimperman.